

Tomáš Hejduk OD ERÓTA K FILOSOFII. STUDIE O ERÓTU SE ZŘETELEM K SÓKRATOVĚ FILOSOFII

Amfibios (Práce Katedry filosofie a dějin přírodních věd Přírodovědecké fakulty UK v Praze), Praha (Pavel Mervart) 2007, 224 str.

ké reflexe a analýzy. Je však otázka, nakolik Hejdukova kniha tyto nároky splňuje.

V první kapitole jsou úsporně a výstižně představeny kulturní reálie erotických vztahů ve starověkém Řecku. Autor rozebírá socializační funkci *pederastie*, ale i její politické konotace. Celá tato pasáž může čtenáři posloužit jako dobrý úvod k následujícím literárním rozborům. Druhá kapitola pak hledá význam pojmu *eros*, který se snaží vymezit ve vztahu k *filii* a *agapé*. Z celého rozboru však nevysvítá, proč autor odmítá možné vysvětlení *eróta* jakožto touhy (str. 43); v několika pasážích přitom sám jeho význam takto chápe (např. str. 52 n., 112, 176–177). Exkurs k významu pojmu *agapé* v raněkřesťanském pojetí (str. 62–69) je velmi zajímavý, avšak vzhledem ke zbyvajícím pasážím knihy interpretujícím texty o několik set let starší působí poněkud nepatřičně. Měla-li být interpretace *agapé* zařazena do studie, pak bylo například třeba provést analýzu vlivu sókratovského či plátónského pojetí lásky na tento relativně pozdní koncept (autor sám čerpá především z evangelíi).

Ke svému záměru autor volí díla několika starověkých autorů, především pak Platónovy a Xenofontovy texty, v nichž vystupuje postava Sókrata. *Od Eróta k filosofii* není čistě

z evangelíi). Třetí kapitola interpretuje *eros* filosofickou, historickou či literárně vědní studií. Žánrově a tématicky reprezentuje oblast bádání, která se označuje pojmem „klasická studia“.

V podobném žánru vyšlo v poslední době český několik knih a klasická studia u nás ani nemají oficiální universitní zázemí (dnes se jedná o průnik archeologie, klasické filologie, dějin umění a filosofie). Jde o vzácný a náročný amalgám, který u autora předpokládá podrobnou znalost textů, dějinných reálií a schopnost filosofic-

metrii a reciprociu erotického vzta-
hu. Podle autora vyžaduje sókratov-
ská láska k druhému vždy filosofii,
metodologickou poznámku k někte-
rému konkrétním bodům Hejdukovy
vztahu miláček – milovnk je ještě
třetí „partner“, kterým jsou ideje (str.
169–171). Tím se podle autora dostá-
vá do erotického vztahu duchovní
(přinejmenším kognitivní) prvek. Ka-
pitola je pak uzavřena zasazením kni-
hy do moderní diskuse o antické ero-
tice. „Oproti Doverovu či Foucaul-
tovu hierarchizování rolí v *homofili-
ních* vztazích se říkáme textu. Je možné říci, že Hejduk sty-
k k názoru, že asymetrii, již tyto vztahy
nepochybně ztělesňují, nelze vyklá-
dat v termínech pasivní a aktivní role.
... Pokud tedy přijímáme schémata
Dovera a Foucaulta, pak jen jako od-
povídající pouze vybraným antickým
autorům: nejvíce asi Aristofanovi“
(str. 191 a 192).

Následující kritické poznámky po-
stupují od stylistického postřehu přes
metodologickou poznámku k někte-
rým konkrétním bodům Hejdukovy
interpretace. Obecně závěry, které
jsem shrnul výše, nechci zpochybho-
vat. Domnívám se však, že na autorov-
vě cestě k nim se objevují problémy,
na které je třeba upozornit.
Šíře témat, která je nezbytná k po-
chopení, jak řečí literáti a filosofové
rozuměli *erótovi*, vyžaduje přehled-
né stylistické zpracování výsledného
textu. Je možné říci, že Hejduk sty-
listicky a metodologicky napodobuje
aktivitu objektu svého zájmu (srv.
str. 162): podobně jako *erós* postup-
uje od duše k duši, také autor přechází
od tématu k tématu, aniž by bylo
zřejmé, co je – kromě této vlastní
činnosti – jeho cílem. Právě v tom
spočívá originalita *eróta*. Jednotli-
vým kapitolám knihy však chybí
přehledná struktura, která by umož-
ňovala lepší orientaci v knize. Zvláš-
ně u kapitol, které zpracovávají něko-
lík témat na základě většího množ-
ství antických zdrojů, by čtenář be-
zespornu uvíral shrnutí. Vlastní závěr
knihy působí značně neorganicky,
neboť není jasná jeho souvislost
s předchozími kroky a rozborů.

Ačkoli podtitul práce říká, že se
jedná o studii se zřetelem k Sókratovi
filosofii, autor si překvapivě příliš ne-
věnuje vztahu *Faidra* a *Symposia* na
jménem Sókratés do úst delší proslov
od něhož nemáme jediný spis, rekon-
struovat. Metodologický předpoklad,
že pokud Platon vložil své postavě
jménem Sókratés do úst delší proslov
(např. v *Symposiu* či ve *Faidrově*), pak
se jedná o Sókratovy myšlenky a filo-
sofii, je stejně neudržitelný jako opač-
ný výklad, podle něhož Sókratés slou-

ží jen jako hlásná trouba Plátónovy k
lásce tělesné (např. mezi Sókratem
vlastní filosofie. Podobně složité je a
Alkibiadem, str. 157). Takto kom-
čení Xenofontových *Vzpomínek na
Sókratés*. Hejduk jej sice vylučuje
z okruhu intelektuátů (str. 12), ale ne-
druhé straně se nabízí otázka, nako-
lik sókratovské je opomíjení distin-
kce mezi duší (*psyche*) či duchov-
ním tělem (*sóma*). Tato distinkce
vlastních literárních či myslitelských
ambic (také historik Thákydídés je
chápan jako jeden ze svěrázných mys-
litelů své doby).

Je poněkud překvapivé, že v inter-
pretaci Sókratova vztahu k mladým
partnerům nenacházíme rozbor zájmu
o jejich duši. „Filosofický *erós* (Sók-
rátés) nemá zájem o mladky v posteli
na nezpůsobuje těhotenství, avšak je
očekával agóre ... Sókratés vypadá jako
nějak zadržet, že sám Sók-
rátés popisuje svoji filosofickou čin-
nost jako poroditvív a dohazovávčí né –
*to on ontós, že sahá až k nedosa-
žitelnému samému zdroji lásky*“ (str.
86). Poněchme stranou, zda *to on on-*
tós je vůbec sókratovský motiv, a ni-
když tak tvrdí jen „zjednodušené kóli
pozdější Plátónův koncept.
V Hejdukově interpretaci nalezneme
na jedné straně agoru, a na druhé
nějakou kvůli jeho nevědomosti, a ne
nějakou pozitivním hodnotám“ (str.
67). Zdá se naopak, že Sókratés vy-
hledává ostatní, aby jim pomohl rodit
hyb mezi různými póly Sókratovy
moudrost (*Thi*. 151a) nebo aby jim
toulhy zcela chybí.

Autor dále tvrdí, že Sókratés je
„přáve tím, že si nárokujme
moudrost víc než ostatní: je jejím mi-
lovnkem“ (str. 153). Toto je velmi
přiznává filosofie. Nicméně ani jeden
přání svého tvrzení (*Symp.* 215b
a 219c), nemá s moudrostí či láskou
vztahu ke kráse či dobru tak Ostatně
Sókratův odmítavý vztah
k moudrosti je dostatečně zpracován
v klasických tláčích o Sókratově ne-

... Pokud tedy přijímáme schémata
Dovera a Foucaulta, pak jen jako od-
povídající pouze vybraným antickým
autorům: nejvíce asi Aristofanovi“
(str. 191 a 192).

Závěr celé knihy se pak snaží uká-
vat, že hlavním tématem studie byl
rozdíel mezi sókratovskou koncepcí
eróta a předchozími názory, které
jsou prezentovány například u The-
ogonida (str. 198 n.). Sókratova kon-
cepce pracuje s ambivalentí, která
překonavá kontrádkce Theogonida
knihy působí značně neorganicky,
neboť není jasná jeho souvislost
s předchozími kroky a rozborů.

Ačkoli podtitul práce říká, že se
jedná o studii se zřetelem k Sókratovi
filosofii, autor si překvapivě příliš ne-
věnuje vztahu *Faidra* a *Symposia* na
jménem Sókratés do úst delší proslov
od něhož nemáme jediný spis, rekon-
struovat. Metodologický předpoklad,
že pokud Platon vložil své postavě
jménem Sókratés do úst delší proslov
(např. v *Symposiu* či ve *Faidrově*), pak
se jedná o Sókratovy myšlenky a filo-
sofii, je stejně neudržitelný jako opač-
ný výklad, podle něhož Sókratés slou-

... Pokud tedy přijímáme schémata
Dovera a Foucaulta, pak jen jako od-
povídající pouze vybraným antickým
autorům: nejvíce asi Aristofanovi“
(str. 191 a 192).

Závěr celé knihy se pak snaží uká-
vat, že hlavním tématem studie byl
rozdíel mezi sókratovskou koncepcí
eróta a předchozími názory, které
jsou prezentovány například u The-
ogonida (str. 198 n.). Sókratova kon-
cepce pracuje s ambivalentí, která
překonavá kontrádkce Theogonida
knihy působí značně neorganicky,
neboť není jasná jeho souvislost
s předchozími kroky a rozborů.

Ačkoli podtitul práce říká, že se
jedná o studii se zřetelem k Sókratovi
filosofii, autor si překvapivě příliš ne-
věnuje vztahu *Faidra* a *Symposia* na
jménem Sókratés do úst delší proslov
od něhož nemáme jediný spis, rekon-
struovat. Metodologický předpoklad,
že pokud Platon vložil své postavě
jménem Sókratés do úst delší proslov
(např. v *Symposiu* či ve *Faidrově*), pak
se jedná o Sókratovy myšlenky a filo-
sofii, je stejně neudržitelný jako opač-
ný výklad, podle něhož Sókratés slou-

vědění. Je proto velmi problematické účasti v bitvě, která podle něj byla prostě říci, že Sókratés si nárokuje velmi prudká. Celý jeho filosofický moudrost více než ostatní.

Podstatná část čtvrté kapitoly je život popsaný v *Obraze* je přitom jistě věnována rozboru sókratovské filosofie, politického fungování obce a se- možná v touze být přemnožen, a tak xualně pasivního erotického svádce. 30e). Z vlastní interpretace se zdá, že v dialogu *Gorgias* (494e) je však jeho Sókratés touží prohrát, nebo zda v rámci plátónského korpusu ojedine- chce překonat celou dichotomii vý- ly, a s tímto termínem se neseckáme hra – prohra (str. 131).

ani v Xenofontových *Vzpomínkách* Nyní několik drobných poznámek na *Sókratova*. Zřejmě dalším nejbližším k jednotlivým filosofickým textům, výskytem tohoto termínu v politice- jež se v práci objevují. Jen drobným kém kontextu jsou Aeschinovy texty; nesouladem v textu je autorovo tvr- ty však autor neuvádí a nepřetru- zení, že „láska jakýkoli jiný vztah je. Založit stěžejní část kapitoly na je- vylučuje“ (str. 55). Pokud se jedná dním výskytu daného termínu je při- zení v rozporu s první kapitolou kni- nejmenším poněkud problematické. Zvláště, pokud tento pojem hraje roli hy, kde se popisují společenské as- pecty *erótia*. V případě, že se jedná v jasné vymezeném kontextu filoso- o *filii* (pojem láska není v knize vy- fické argumentace.

Když autor srovnává Sókratova s *ki- hrazen pouze pro jeden z pojmů), naidem*, pasivním příjemcem štěstí, pak na následující stránce čteme uvádí, že Sókratés „nikdy neútočí“ opaché tvrzení, že *filia* může být (str. 129). Neútočný postoj pak podle chápana jako společenská zdanost Hejdukka charakterizuje i Sókratova (str. 56). V každém případě pak lás- společenskou a filosofickou činnost ka s sebou naopak jiné vztahy přiná- v *polis*. Toto tvrzení přitom rozhodně ší a nikoli vylučuje.

nevyplývá z Alkibiadova referátu U Plátónova (nikoli Sókratova) ob- o Sókratově účasti v bitvě u Potei- razu trojčetné duše (str. 59) dochází dáne, k němuž autor odkazuje. Alki- k poněkud zjednodušenému chápání diadés vojenské příhody zmiňuje na- jednotlivých částí. Ty sice tvoří kom- opak proto, aby ukázal Sókratovu plexní strukturu duše, avšak samy mužnost a statečnost (*andreia*). Dále o sobě jsou také strukturované. Každá například sám Sókratés na počátku z nich má mj. svoji vlastní tonhu dialogu *Charmidés* referuje o své (*Resp.* IX,580d), což ještě dále kom-

1 Např. G. Vlastos, *Socrates' Disavowal of Knowledge*, in: *Philosophical Quarterly*, 35, 1985, str. 1–31, nebo G. Vlastos, *Is the Socratic Fallacy?*, *Socratic*, in: *Ancient Philosophy*, 10, 1990, str. 1–16; J. Lesher, *Socrates' Disavowal of Knowledge*, in: *Journal of the History of Philosophy*, 25, 1987, str. 275–288. Připadně H. H. Benson, *Socratic Wisdom. The Model of Knowledge in Plato's Early Dialogues*, New York 2000.

pltkuje vztah jednotlivých částí duše vých řeči v dialogu *Symposium*. Poroz- k *erótiov*.

Domnívám se, že autorova analo- důležitým krokem v porozumění Sók- gie mezi pohybem nebes v *palinodii* ratové koncepci *erótia*. Jak jsem již z dialogu *Faidros* a *erótiov* (str. uvedl výše, autor se nezabývá otáz- 83–84) je poněkud násilná. Není totiž kou rekonstrukce Sókratovy filosofie, vůbec jasné, zda se duše může někdy o které pojednávají například Brick- zřici svého samopohybu, jak nazna- house a Smith či Santas.³ Studie o lás- čující autor. Dále pak tato analogie ce u Plátóna a Aristotela od A. W. Pri- chybne považuje *erótia* za cosi duši ce *Love and Friendship in Plato and vnějšího*. Avšak právě díky této chyb- Aristotel⁴ je kritikou článku Gregory né analogii autor spojuje interpretaci Vlastose *The Individual as an Object erótia* s eschatologickým kontextem *of Love in Plato*, který je autorem ci- Plátónovy etiky v textu, kde tato sou- tovan.⁵ Tato diskuse by byla pro práci vislost podle mne není téměř vůbec velmi přínosná, protože jejím ústřed- přitomna. ním tématem je *objekt* lásky: vztahuje

Poněkud paradoxně působí autoro- se *erós* v Sókratově řeči ze *Symposia* vo spojení moudrosti (*sofia*) s demo- se dobru a opomíjí individualitu milo- kracií (str. 119). Důraz na moudrost vaného, či ji naopak uznává a miluje- a rozumnost vládců v Plátónově *Ústa- me vždy druhého a dobru či krásu* vě je ruku v ruce s odmítnutím de- v jednotlivci (viz str. 38 n.)?

Tomáš Hejduk ve své studii před- kritikou demokratické vlády mmožství a tvrdou stavil obdivuhodné množství textů še. Ostatně Hejdukovy diskuse o roli a výstižně ukázal možná pole zkou- *erótia* v obci postřádají interpretace máni *erótia*. Jeho práce tak bude těch pasáží *Ústav*, kde se odehrává k užítku nejen badatelům v oboru an- boji mezi *erótiov* filosofova na jedné tické filosofie či klasické literatury, straně a tyrana na straně druhé (pozn. ale také studentů těchto oborů. Nic- 71 na str. 41 a str. 51 jsou jedinými méně členem výše uvedených námitek mistry, kde se v této souvislosti autor je upozornit na skutečnost, že autor o *Ústavě* zmiňuje).

Na okraj stojí za připomenutí, že tuje badatelskou pečlivost, a ve vý- textu je ochuzen o konfrontaci s literár- sledku tak i přesvědčivost. Knize by ní studii o Plátónově *Symposiu* od Ri- mistry prospěla jasnější struktura textu charda Huntera,² která by autorovi a střídavost v interpretacích hledají- mohla pomoci objasnit vztah jednoli- cích objevné závěry. Je také třeba

2 R. Hunter, *Plato's Symposium*, Oxford 2004.

3 T. C. Brickhouse – N. D. Smith, *Plato's Socrates*, New York 1994; G. San- tas, *Socrates. Philosophy in Plato's Early Dialogues*, Boston 1979.

4 A. W. Price, *Love and Friendship in Plato and Aristotle*, Oxford 1989.

5 G. Vlastos, *The Individual as Object of Love in Plato*, in: *Platonic Studies*, Princeton 1973, str. 3–34.

zmnit, že studie *Od eróia k filosofii* je ly případné vyhledávání. Tyto editor-
sice dobrým zdrojem odkazů a textů ské nedostatky také bohužel poněkud
k tématu, ale neobsahuje ani rejstřík snižují hodnotu publikace.

interpretovaných pasáží, ani rejstříky
jmenné či předmětné, které by ulehči-

Jakub Jirsa